

'Het is tijd dat kleinkinderen zich met oorlog bemoeien'

[Achtergrond](#) - 1 november 2017 - Auteur: Josta van Bockxmeer

Acteur Matthias Neukirch ging op zoek naar de geschiedenis van zijn grootvader, SS-officier Hans Schleif. Samen met regisseur Julian Klein maakte hij daar een intiem theaterstuk over. Het maakt deel uit van een groeiend aantal boeken en stukken die vanuit een persoonlijk perspectief over de oorlogsgeschiedenis van een familie vertellen.

De telefoon gaat over. Matthias Neukirch leunt nerveus tegen zijn bureau. "Kammler?" klinkt het aan de andere kant van de lijn. Voorzichtig vertelt Neukirch dat hij op zoek is naar het verleden van zijn grootvader Hans Schleif, en dat die vermoedelijk bij de SS heeft samengewerkt met de vader van Kammler. Het publiek, dat aan een kring van tafels zit in de grote zaal van het Goethe Instituut in Amsterdam, luistert gespannen. Even later belt Kammler terug. Schleif was de plaatsvervanger van zijn vader bij de SS, zegt hij. "Volltreffer."

Hans Schleif was een gerenommeerd architect en archeoloog. Tijdens de Tweede Wereldoorlog coördineerde hij de bouw van onderaardse vliegtuigfabrieken, waar duizenden gevangenen uit concentratiekampen werkten. In 1945 pleegde hij zelfmoord, na zijn tweede vrouw en hun tweeling om het leven te hebben gebracht. In 2011 heeft Matthias Neukirch met regisseur en vriend Julian Klein een theaterstuk gemaakt over zijn grootvader. Vorige week voerden ze het op in het [Goethe Instituut in Amsterdam](#).

Gezeten aan zijn bureau bladert Neukirch door mappen vol documenten. Aan de hand van anekdotes, brieven en rapporten schetst hij een beeld van zijn grootvader. Regelmatig zegt hij: "Nee, eigenlijk moet ik hiermee beginnen". Het is alsof hij niet weet hoe hij zich een weg moet banen door de brieven tussen Hans Schleif en diens vader, de archiefstukken van de SS en de verhalen van zijn eigen moeder, die haar vader bewondert.

Persoonlijke verhalen

Hoe verhalen over de Tweede Wereldoorlog te vertellen, lijkt een vraag die veel theatermakers en schrijvers stellen. De bekendste is waarschijnlijk [Katja Petrowskaja](#), die met 'Misschien Esther' het verhaal vertelde van haar Joodse familie in Kiev. Schrijver Per Leo onderzocht in '[Vloed en Bodem](#)' het SS-verleden

van zijn familie. In Nederland ging Marjolijn van Heemstra voor 'En we noemen hem' op zoek naar het verhaal van haar oudoom. Die stond binnen de familie te boek als verzetsheld, maar dat blijkt niet de hele waarheid te zijn.

'Nu komen alle dozen van zolder. Voor de kinderen van de oorlogsgeneratie was de geschiedenis vaak nog te confronterend'

Neukirch ging in 2005 voor het eerst naar het archief om op zoek te gaan naar de geschiedenis van zijn grootvader. Hij speelde toen in een toneelstuk over de Tweede Wereldoorlog een SS-officier. Dat theaterstuk werd wetenschappelijk begeleid door de vriendin van Jörg Kammler. Zo kwam hij bij de SS-kameraad van zijn grootvader terecht. Toen Neukirchs vrouw een einde maakte aan haar leven, nu tien jaar geleden, kwam het verhaal voor hem nog dichterbij. Ze was op de dag af even oud als Hans Schleif toen die zelfmoord pleegde. Klein spoorde Neukirch aan ook dit heel persoonlijke verhaal op te nemen in het stuk.

Net als Neukirch benaderen ook de andere auteurs het oorlogsverleden van hun familie vanuit een persoonlijk perspectief. "Dat komt doordat het nu kan", zegt regisseur Julian Klein na het stuk. "Nu komen alle dozen op zolders tevoorschijn. Het is tijd dat de kleinkinderen zich ermee bemoeien." Voor de kinderen van de oorlogsgeneratie was de geschiedenis vaak nog te confronterend om dat te doen, denkt hij.

"Wie heeft hier grootouders die nazi's waren?" vraagt Neukirch tijdens het stuk aan de zaal. Aarzelend gaan twee vingers omhoog. "In Duitsland zou dit voor 80 procent van de zaal gelden", zegt Neukirch. Meteen is duidelijk dat het stuk niet alleen over de familie van de makers gaat, maar over die van alle aanwezigen.

Schuldig

Ben ik nu schuldig? vraagt Neukirch zich af. Net als veel andere Duitsers is hij in het buitenland vaak met zijn nationaliteit geconfronteerd. In Frankrijk zette een chauffeur waar hij mee liftte hem uit de auto, in Nederland werden hij en zijn familie onvriendelijk behandeld op het strand. Dit soort ervaringen en de eindeloos getoonde foto's van concentratiekampen op scholen maken dat veel Duitsers verhalen over de oorlog beu zijn. We zijn niet allemaal daders, is een vaak gehoorde reactie.

'In Duitsland heeft 80 procent van de zaal grootouders die nazi's waren'

Neukirch leest voor uit de afscheidsbrief van zijn grootvader, die Schleif vlak voor zijn dood aan zijn ex-vrouw Gisela schreef, de grootmoeder van Neukirch. "Tot nu

toe heb ik alles gedaan wat in mijn macht lag om de grote zaak te dienen”, staat daarin. Voor Neukirch het bewijs dat Schleifs nazi-ideologie meer was dan een masker. Een groot contrast met de wetenschapper die hij in de jaren dertig was, en die van Hitlers ambtenaren geen professor mocht worden omdat zijn begeleiders aan de universiteit niet als nazigezind golden.

Hoe de wending in het karakter van zijn grootvader tot stand is gekomen, weet Neukirch ook na het lezen van alle documenten niet. “Dat is tot het einde tegenstrijdig gebleven”, zegt hij na het stuk.

Het is te makkelijk om ervan uit te gaan dat alle Duitsers daders zijn, vinden Neukirch en Klein. Maar iedereen draagt wel verantwoordelijkheid voor de manier waarop hij of zij omgaat met de familiegeschiedenis. In een [interview op Deutschlandradio Kultur](#) in 2013 zei Klein: “We zijn allemaal met elkaar verbonden. Als er storingen optreden in dat netwerk [...] heeft dat effect op alle anderen. Dit soort verbondenheid betekent niet per se dat we verantwoordelijk zijn voor dingen die anderen hebben gedaan. Maar we zijn wel verantwoordelijk voor de manier waarop we omgaan met wat we weten.”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/23438/het-is-tijd-dat-kleinkinderen-zich-met-oorlog-bemoeien>